

İNGİLİS ŞƏRQŞÜNASLIĞINDA THOMAS HAYDEN TƏRCÜMƏLƏRİNİN ROLU

Dünya şərqşünaslıq məktəbinin tanınmış simalarından biri də Thomas Hayden olmuşdur.

İngilis şərqşünaslığının görkəmli nümayəndəsi Thomas Hayden 29 iyun 1636-cı ildə Şropşirdə Bridqnortun yaxınlığındakı Billinqslidə anadan olub. O, dilçilik üzrə mütəxəssis idi. Ərəb, fars, ibri, çin kimi bir çox Şərq dillərinin bilicisi idi. Şərq dillərində ilk dərslərini kilsənin rektoru olan atasından almışdı. Şərq dillərinə qarşı olan sevgisi Thomas Haydeni əsl Şərq dilləri bilicisi səviyyəsinə yüksəltdi.

İlk təhsilini Hayd Eton Kollecində almış bu istedadlı şəxs on altı yaşında Kembridcəki Kings Collecinə daxil olmuş və orada bir il ərzində ərəb professoru Abraham Uilokun rəhbərliyi altında öyrəndiyi Şərq dillərini təkmilləşdirmişdi.

Thomas Hayden İncilin tərcümə olunmasında Brayan Uoltona kömək məqsədi ilə Londona dəvət edilmişdi. Bu əsər üçün ərəb, fars mətnlərini düzəltməklə yanaşı, ibri əlifbası ilə çap edilmiş Pentateuchun farsca tərcüməsini fars hərflərinə köçürmüşdü. 1546-cı ildə Konstantinopol Arxiyepiskop Uşerin həтта fars əsilli bir insan üçün qeyri-mümkün olduğunu düşündüyü bu tərcümənin latın versiyasını da ərsəyə çatdırmışdı.

Thomas Hayden 1659-cu ildə Oksford Kraliça Kollecində Şərq dillərində magistratura təhsilinə yiyələnmişdi. Şərq antik dövrünün nəhəng sərvətlərinə diqqəti ilk yönəldənlərdən biri olan Hayd xarici dildə tanış olmadığı dil yox idi. Tərcüməçilik fəaliyyətini layiqincə davam etdirməsinin əsas səbəbi də məhz bir çox xarici dillərə yiyələnməsi olmuşdur. Hayden Şərq mənbələrindən etdiyi tərcümə əsərlərin əsasında 1700-cü ildə qələmə aldığı “Qədim fars dilinin tarixində” qədim farsların dinini təsvir edən Yunan və Roma tarixçilərinin səhvlərini də düzəltməyə cəhd göstərmişdir. Bu da

alimin geniş eridusiyaya, yüksək tərcüməçilik qabiliyyətinə malik olması ilə əlaqələndirilir.

Thomas Haydenin bir çox tərcümə əsərləri mövcuddur:

1. Tabulae longitudinum et latitudinum stellarum fixarum ex observatione principis Ulugh Beighi (1665, Uluq Bəyin əsas rəsədxanasından sabit ulduzların uzun-luq və enlik cədvəlləri);

2. Quatuor evangelia et acta apostolorum lingua Malaica, characteribus Europaeis (1677, Malay dilində dörd İncil və Həvarilərin İşləri, Avropa simvolları ilə yazılmışdır);

3. Epistola de mensuris et ponderibus serum sive sinensium (1688) (Şimali çinlilərin və ya Cənubi çinlilərin ölçüləri və çəkirləri haqqında məktub);

4. Edvard Bernardın De mensuris et ponderibus antiquis (Qədim ölçülər və çəkirlər haqqında);

5. Abraham Farissolun səyahət dünyası (1691) (Dünya səyahətləri);

6. De ludis orientalibus libri II (1694) (Şərq oyunları haqqında, II kitab).

1760-cı ildə Hunt və Kostard tərəfindən yenidən nəşr olunan "Din tarixi" istisna olmaqla, Haydin Şərq ədəbiyyatına həsr olunmuş tərcümə əsərləri, o cümlədən bəzi nəşr olunmamış əlyazmaları 1767-ci ildə Dr. Qreqori Şarp tərəfindən toplanaraq çap edilmişdir.

Tədqiqatımıza əsaslanaraq qeyd etmək istərdik ki, Şərq dillərinin müəkkəmməl bilicisi Thomas Hayden tərcümələrinin ingilis şərqşünaslığında ən böyük rolu şərqşünaslıq elmini Avropada tanıtmaktan ibarətdir.

*Aysu Merdan Asadova, instructor,
Baku Business University,
E-mail: aysu.celilova@list.ru*

THE ROLE OF LANGUAGE IN ECONOMIC DEVELOPMENT

As the use of languages is playing a more and more important role in economic activities with the globalization of the world economy, there is growing interest in the relationship between language and economic theory. The rapidly expanding literature in this field, however, is highly fragmented. It is difficult to tell what this field of study focuses on, what has actually been investigated, and what remains to be studied. The authors attempt to review, assess and categorize the major orientations of the research on the economics of language. Those include a traditional strand of research that has focused on language and economic status, the dynamic development of languages, and language policy and planning, as well as a new strand based on game theory and pragmatics.

The role of language in socio-economic development cannot be overemphasised. Where there is no language there is no development, and this is a fact. However, the mere presence of a language does not entail facilitation of the primary purpose of language which is communication. The primary purpose of language is communication. In turn, effective communication facilitates development. Communication is an important prerequisite of development and this is manifested through language. Lan-

guage must be seen to be communicating the intended meaning as a vehicle to achieving set goals, and not an end in itself [1].

These set goals in this case, would be education, national unity and/or identity, and socio-economic development. As economists say, a genuine choice is made on entities which are similar; not those which are not at par. To use an Economics concept, one can have things which are not equal without any opportunity cost. Specifically, national unity, education and socio-economic development, on one hand, and language use on the other, are not equal. In fact, language use facilitates socio-economic development, unity and attainment of education. These can be achieved without undermining the other [3].

Following the initial mother-child and family socialization in a language, an individual may decide to invest resources to improve the quality of the mother tongue or first language which she has inherited from socialization. In other words, the individual may decide that in addition to speaking (and possibly reading) the language, she would like to write it. Furthermore, the quality of the speaking and of the reading can be improved. There are, therefore, three margins or directions along which re-sources can be invested: speaking, reading, and writing the first language [2].

Movement on all these margins will require better knowledge of vocabulary, grammar, syntax, etc. Improvements in the quality of the language along one margin may however require more resources than improvements along another. Three questions have to be answered in connection with the underlying decisions concerning improvements in the quality of first languages: 1) what are the resources which an individual invests when she decides to move along one margin or the other?; 2) what forms will the yield on these investments take?; and 3) how far will a rational and well-informed individual, who is not constrained by "imperfections" in the market for loans, move along each of the three margins? [1]

Economics is the study of the allocation of "scarce" resources among competing ends. By scarcity, it is meant that the resources are not free, but rather something must be given up to acquire them. The resources may be goods and service purchased in the marketplace or they may be a person's time. Time is indeed scarce as there is a finite number of minutes in a year and a finite life, and time used in one activity cannot be used in another activity (opportunity cost). The concept of human capital became important in the 1960s, with the emphasis on schooling, on-the-job training, health and information, all of which transform the person, and migration, which transforms the person's location. It was only since the 1980s that economists have viewed immigrant language skills as a form of human capital and analyzed it in this context. This interest arose as a result of the rapid growth of the non-English speaking portion of the increasing immigrant flows into the United States, and the emerging interest among economists in the determinants of the adjustment of immigrants to the host society, as well as the interest in human capital theory. Language skills satisfy the three requirements for human capital, that it is productive, costly to produce, and embodied in the person.

First, a person's proficiency in the language of the area in which he or she lives is productive in the labor market. Those who speak/read the local language will find it easier to obtain a job and will generally be more productive on the job. In addition, language skills are productive in consumption activities. Those proficient in the local

language will be more efficient in finding higher quality goods and services and at lower prices. Any monolingual English speaker in the French countryside quickly learns this proposition. Immigrants who do not speak the language of the broader society also find that their social and information networks are confined to their immigrant/linguistic enclave, rather than having a wider range. These benefits provide economic and social incentives for immigrants to learn the host country's language.

Second, acquiring language proficiency is not without costs. Immigrants spend a considerable amount of their own time and money (for language training schools, books, etc.) to become proficient in their new country's language. Acquiring language skills is not costless even for infants. Even if their own time has no economic value, the time of their parents or other caregivers in speaking and reading to the child is not costless. The costs involved in an immigrant's learning a new language would be influenced by several factors, including the person's age, exposure to the language (as distinct from being able to avoid its use by living in a linguistic enclave), and the "distance" between the person's mother tongue and the language of the destination, among other factors.

References:

1. Bleakley, H. & Chin, A., 2004, "Language Skills and Earnings: Evidence from Childhood Immigrants", *The Review of Economics and Statistics*, 86 (2): 481-496.
2. Chiswick, B., 2008, "The Economics of Language: An Introduction and Overview", IZA Discussion Papers No. 3568.
3. Dustmann, C. & Fabbri, F., 2003, "Language Proficiency and Labour Market Performance of Immigrants in the UK", *The Economic Journal*, 113: 695-717.